

**PROGRAME ȘCOLARE PENTRU CICLUL SUPERIOR AL LICEULUI
PROIECT-OPȚIONAL**

ETICĂ APLICATĂ

CLASA A XII-A

Filiera teoretică, profilul umanist, specializarea filologie

**Prof. gr. did. I Marian Luca
LICEUL TEORETIC IOAN SLAVICI - PANCIU**

ARGUMENT

Dacă "Idealul educațional al școlii românești constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și creative."¹, finalitatea actului educativ în general ține de sfera moralei; etica apare astfel ca bază edificatoare în construcția oricărui demers didactic. Componentele din structura programei pentru disciplina *Etică aplicată* confirmă acest lucru sub aspectul conținuturilor, fiind incluse teme referitoare la caracter și formarea acestuia, referitoare la virtute și datorie, la modul de raportare a individului la ceilalți și la realitate în general, morala fiind "... la fel de cuprinzătoare ca și acțiunile legate de raporturile noastre cu ceilalți...se referă la întregul caracter, iar caracterul în ansamblu este identic cu omul în toate manifestările și atitudinile sale concrete..."²

Ca fundament al devenirii întru uman, bine și armonie, morala însoțește, și ar fi de dorit acest lucru, orice act de educare a tânărului, indiferent de vârstă sau în ce chip se desfășoară. Departe de a fi o problemă exclusiv formală, educația începând non-formal ca socializare primară în familie, sensibilizarea tânărului în legătură cu fundamentele unei existențe armonioase, fericite, firești, echilibrate și lipsită de tulburări, fundamente reunite sub semnul virtuții la care omul se poate înălța în orizontul umanului și spre care trebuie să tindă în fiecare moment, este esențială ca prim pas în formarea personalității morale a acestuia. A ști despre virtute este un început. Pentru virtute cunoașterea fapturii virtuoză este puțin sau nimic; "intenția îndreptată numai spre făptuirea morală ... fără șovăire" înseamnă totul, lucruri ce se dobândesc prin exercițiul continuu al dreptății și cumpătării.³ În concret virtutea ține de prezent, se manifestă în act pe fondul unor dominante caracteriale care o fac posibilă. Ca perspectivă didactică, devine astfel necesară o abordare sistematică a componentei caracteriale a personalității în care să se împletească elementul filosofic cu cel psihologic, lucru care să permită elevului înțelegerea celor două niveluri determinante ale conduitei umane: nivelul trăsăturii caracteriale, al punctelor forte personale și cel al virtuții prin care aceste trăsături găsesc calea binelui. Prin conținuturile specifice acestei discipline tinerii își vor putea ajusta aprecierile cu privire la acțiunile proprii și ale altora având la îndemână instrumente și repere în baza cărora vor putea identifica și judeca corect asupra curajului, dreptății, temperanței, spiritualității și a altor virtuți, fiind feriți astfel de posibile confuzii cum ar fi cea dintre curaj și temeritate, ce apar datorită evidențierii excesive a componentei psihologice a unor astfel de calități, de eroarea prin care se consideră o trăsătură de personalitate, indiferent care ar fi aceasta, ca fiind bună în sine, etc.

Virtutea se învață și asta trebuie să facă tânărul. Ține de datorie sa odată ce vârsta, pragul ontogenetic îi permite comprehensiunea datoriei. Cunoașterea de sine, dezvoltarea propriului potențial, dezvoltarea atitudinilor pozitive față de oameni și umanitate fac obiectul datoriilor sale, iar școala trebuie să-i asigure echilibrul între aspectele descriptive (psihologice) și cele normative (morale) atât de valoroase pentru formarea personalității. Perfecte sau imperfecte, față de sine sau față de ceilalți conform distincțiilor kantiene – abținerea de la a face promisiuni false, de la coerciție și violență fiind exemple de datorii perfecte față de alții corespondente drepturilor negative iar principiile de a nu-i neglija pe cei aflați la nevoie sau de a-și dezvolta propriul potențial - datorii imperfecte, cele din prima categorie fiind principii ale dreptății iar cele din categoria a doua ale virtuții⁴ – cresc valoarea individului odată cu acțiunea conformă măcar, dacă nu din datorie.

Programa pentru *Etică aplicată* vine sub semnul întoarcerii la etică ce marchează societatea actuală începând cu ultimul deceniu al sec. XX când apar proiecte grandioase ce privesc eticile globale și etica aplicată, constituindu-se aproape concomitent fundații, centre de cercetare în domeniul eticii precum *Foundation for Global Ethics* sau *Center for Global Ethics*, în Statele Unite ale Americii, putându-se vorbi despre o renaștere a eticii odată cu anii '90. Credem, în accord cu G. Lipovetsky că "Secolul XXI va fi etic sau nu va fi deloc."

1. Lege nr. 84/1995 din 24/07/1995 Legea învățământului, art 3, al.2

2. J. Dewey, *Democrație și educație*, Editura Didactică și Pedagogică, 1972, p. 302

3. Aristotel, *Etica nicomahică*, Editura Antet XX Press, Filipeștii de Târg, Prahova, 2004, pag.41

4. Singer, Peter, *Tratat de etică*, Editura Polirom, Iași, 2006, pag.208

NOTĂ DE PRESENTARE

Disciplina *Etică aplicată* este prevăzută pentru ciclul superior al liceului, la clasa a XII-a, beneficiind de următorul buget de timp de o oră pe săptămână la filiera teoretică, profilul umanist, specializarea filologie.

Curriculumul pentru disciplina *Etică aplicată* răspunde cerințelor formulate în textul Legii învățământului, referitoare la idealul educațional și la finalitățile învățământului.

Demersurile propuse prin actualul curriculum sunt concordante, de asemenea, cu recomandările cuprinse în documentele:

- Planul de lucru pentru implementarea obiectivelor sistemelor educaționale și de formare profesională din Europa pentru perioada 2001 – 2010 , ratificat de Consiliul Europei (Barcelona, 2002);
- Declarația Miniștrilor Europeni ai Educației și Formării Profesionale și a Comisiei Europene, adoptată la Copenhaga, 29-30 noiembrie 2002, privind întărirea cooperării europene în domeniul formării profesionale – „Declarația de la Copenhaga”.

Locul acestei discipline în liceu este justificat de nevoia formării la elevi a propriului sistem de valori, a dezvoltării gândirii critice, a valorificării superioare a potențialului cognitiv și orizontului cultural structurat în anii anteriori de studiu.

Aceste finalități sunt realizate prin intermediul următoarelor dimensiuni ale *Eticii aplicate*, ca disciplină:

- dimensiunea explicativ-informativă, vizând însușirea cunoștințelor și conceptelor fundamentale ale marilor domenii ale filosofiei morale;
- dimensiunea normativă, referitoare la însușirea principiilor și normelor etice;
- dimensiunea interogativ-reflexivă și valorizatoare, care are în vedere dezvoltarea competențelor specifice gândirii critice (creatoare, flexibile, interogative, deschise);
- dimensiunea practică, urmărind depășirea simțului comun în perceperea realității în genere, în particular în perceperea realității sociale, asimilarea unui aparat conceptual care să permită o întemeiere rațională a deciziilor și comportamentelor.

Structura curriculumului include următoarele componente:

- Competențe generale;
- Competențe specifice și unități de conținut;
- Valori și atitudini;
- Sugestii metodologice.

Elementele de noutate sunt legate de următoarele aspecte:

- orientarea către latura pragmatică a aplicării curriculumului: corelarea dintre unitățile de conținut și competențele specifice permite profesorului să realizeze conexiunea explicită între ceea ce se învață și scopul pentru care se învață; corelația propusă are în vedere posibilitatea ca o anumită competență specifică să poată fi atinsă prin diferite unități de conținut, fără să existe o corespondență biunivocă între acestea;
- recomandarea unor valori și atitudini care să completeze dimensiunea cognitivă a învățării cu cea afectiv - atitudinală și morală, din perspectiva finalităților educației, dar și a disciplinei *Etică aplicată*;
- includerea unor sugestii metodologice care să orienteze spre modalități didactice concrete de utilizare a curriculumului în proiectarea și realizarea activităților de predare-învățare-evaluare.

Programa este concepută astfel încât să încurajeze creativitatea didactică și adecvarea demersurilor didactice la particularitățile elevilor. Diversitatea situațiilor concrete face posibilă și necesară o diversitate de soluții didactice. Din această perspectivă, propunerile programei nu trebuie privite ca rețetare inflexibile. Echilibrul între diferite abordări și soluții trebuie să fie rezultatul proiectării didactice personale și al cooperării cu elevii fiecărei clase în parte.

COMPETENIE GENERALE

1. Utilizarea conceptelor specifice științelor sociale pentru organizarea demersurilor de cunoaștere și explicare a unor fapte, evenimente, procese din viața reală;
2. Aplicarea cunoștințelor specifice științelor sociale în rezolvarea unor situații-problemă, precum și în analizarea posibilităților personale de dezvoltare;
3. Cooperarea cu ceilalți în rezolvarea unor probleme teoretice și practice, în cadrul diferitelor grupuri;
4. Manifestarea unui comportament social activ și responsabil, adecvat unei lumi în schimbare;
5. Participarea la luarea deciziilor și la rezolvarea problemelor comunității;

VALORI ȘI ATITUDINI

Competențele generale și specifice pe care trebuie să le formeze procesul de predare-învățare a *Eticii aplicate* au la bază și promovează următoarele valori și atitudini:

- gândire critică și divergentă;
- disponibilitate pentru dialog și dezbateri;
- curiozitate și interes pentru studiul filosofiei morale;
- coerență și rigurozitate în gândire și acțiune;
- conștientizarea identității personale, acceptarea diversității și valorizarea pozitivă a diferențelor;
- solidaritate și asumarea responsabilității faptelor personale.

COMPETENȚE SPECIFICE ȘI CONȚINUTURI

Competențe specifice	Conținuturi
<p>1.Precizarea sensului conceptelor și categoriilor esențiale pentru studiul filosofiei morale;</p> <p>2.Analizarea individuală și comparativă a răspunsurilor pe care le dau cele mai importante tradiții etice la înrebări precum <i>De ce ar trebui să facem ceea ce e bine?</i> sau <i>Cum putem ști ce e bine?</i> sau <i>Care este criteriul ultim al acțiunii drepte?</i> etc.</p> <p>3.Identificarea elementelor comune principalelor tradiții etice în special a elementelor comune cu etica occidentală contemporană;</p>	<p>Mari tradiții etice</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Etica indiană; ▪ Etica budistă; ▪ Etica chineză clasică; ▪ Etica creștină; ▪ Etica islamică; ▪ Etica filosofică occidentală: <ul style="list-style-type: none"> - Etica în Grecia antică; - Etica Evului Mediu și a Renașterii; - Filosofia morală modernă;
<p>1.Analizarea comparativă a teoriilor etice care încearcă să ofere un răspuns la întrebările practice fundamentale ale eticii : <i>Ce trebuie să fac ? Cum trebuie să trăiesc?</i>;</p> <p>2.Recunoasterea consecințelor etice implicate de o anumită poziție filosofică;</p>	<p>Cum trebuie să trăim ?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Drepturile; dreptul natural; ▪ Etica lui Kant; ▪ Tradiția contractului social; ▪ Egoismul; ▪ Deontologia contemporană; ▪ Etica îndatoririi prima facie; ▪ Consecințialismul; ▪ Utilitatea și binele; ▪ Teoria virtuții;
<p>1.Analiza comparativă și operarea distincției dintre virtuțile morale și trasăturile de caracter;</p> <p>2.Identificarea principalelor virtuți morale și a rolului acestora în construcția personalității;</p> <p>3.Înțelegerea rolului virtuților morale în act și în construcția unei vieți bune;</p>	<p>Aretologie</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Înțelepciune și cunoaștere; ▪ Curaj; ▪ Umanitate; ▪ Dreptate; ▪ Cumpătate; ▪ Transcendență;
<p>1.Argumentarea unui punct de vedere personal în cadrul unei dezbateri pe teme etice;</p> <p>2.Formularea unor argumente pro si contra la probleme controversate de etică aplicată, în cadrul unor activități pe grupe sau în echipă;</p>	<p>Etică aplicată</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sărăcia - o problemă globală; ▪ Etica ecologică; animalele; ▪ Eutanasia; ▪ Avortul; ▪ Egalitate, discriminare și tratament preferențial; ▪ Etica relațiilor de afaceri;

SUGESTII METODOLOGICE

Prezentul curriculum este o ofertă educațională care se adresează profesorilor care predau disciplina *etică aplicată*. Acesta a fost conceput în așa fel încât să permită profesorului:

- să-și orienteze propria activitate pentru formarea la elevi a competențelor specifice domeniului *eticii*;
- să-și construiască demersul didactic astfel încât disciplina *etică aplicată* să contribuie la structurarea personalității și la sporirea cunoașterii de sine a elevilor;
- să-și manifeste creativitatea didactică și să adecveze demersurile didactice la particularitățile elevilor cu care acesta lucrează.

Sugestiile metodologice au în vedere deplasarea semnificativă de accent, realizată prin programă, de pe conținuturi pe competențe iar unitățile de conținut sunt prezentate într-o ordine care are caracter de recomandare, fără a fi însă obligatorie.

Pentru accentuarea caracterului practic-aplicativ și interdisciplinar al domeniului de studiu se va face apel, în funcție de temă, la experiența de viață a elevilor și la cunoștințele acestora din domeniul științelor, artei și religiei.

Considerarea elevului ca subiect al activității instructiv-educative și orientarea acestuia înspre formarea competențelor specifice presupun respectarea unor exigențe ale învățării durabile, printre care utilizarea unor metode active (de exemplu, învățarea prin descoperire, învățarea problematizată, experimentul, instruirea asistată de calculator, e-learning, lucrul pe grupe sau în echipă în cadrul temelor care permit cooperarea elevilor), care pot contribui la formarea capacității de comunicare, de manifestare a spiritului critic, tolerant, la exprimarea liberă și argumentată a propriei opinii.

Formarea competențelor va fi posibilă prin:

- discuții libere în clasă;
- analiză comparativă;
- argumentarea pro- și contra unei idei;
- transfer conceptual și ideatic;
- studiul individual al unor lucrări filosofice, științifice etc.;
- analiză de text filosofic;
- reflecție personală asupra unor teme;
- elaborarea unor eseuri filosofice;

Vor incluse texte semnificative aparținând următorilor autori:

- Aristotel- *Etica nicomahică*;
- Andre Comte-Sponville - *Mic tratat al marilor virtuți*;
- Arthur Schopenhauer-*Fundamentele Moralei*;
- Augustin-*Confesiuni*;
- Blaise Pascal-*Scrieri alese*;
- Radulescu Motru-*Psihologia poporului român*;
- Epictet-*Manualul și fragmente*;
- Francis Fukuyama-*Incredere. Virtuțile sociale și crearea prosperității*;
- Friedrich Nietzsche-*Genealogia moralei*;
- Henri Bergson-*Cele două surse ale moralei și religiei*;

- Jean-Jacques Rousseau-*Contractul social*;
- Jean-Paul Sartre-*Existențialismul este un umanism*;
- Kant-*Critica rațiunii practice*;
- Peter Singer-*Tratat de etică*;
- Simion Mehedinți-*Altă creștere-Școala muncii*;

Pornind de la specificul filosofiei morale, studiul disciplinei *Etică aplicată* va urmări dezvoltarea capacității de înțelegere și de analiză a unui text filosofic, de argumentare unui punct de vedere personal în cadrul unei dezbateri etice, de formulare a unor argumente pro și contra la problem controversate de etică aplicată, de recunoaștere a consecințelor etice implicate de o anumită poziție filosofică.

Selectarea textelor se va face astfel încât acest ea să permită:

- înțelegerea specificului poziției autorului respectiv în problema discutată;
- analizarea modului de argumentare filosofică specifică autorului respectiv;
- compararea cu alte poziții filosofice;
- cunoașterea celor mai semnificative poziții ale eticii contemporane.

Evaluarea reprezintă o componentă fundamentală a procesului de învățare. Evaluarea se va realiza în mod preponderent ca evaluare continuă, formativă. Alături de formele și instrumentele clasice de evaluare, se vor utiliza instrumente complementare, cum sunt: proiectul, portofoliul, auto-evaluarea, observarea sistematică a activității și a comportamentului elevilor.